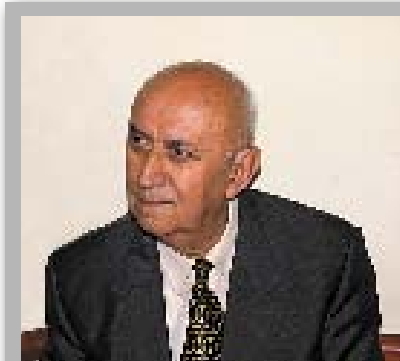

Кога станува збор за соодносот меѓу економијата и демократијата во земјите во транзиција всушност станува збор за сооднос меѓу демократијата во општеството и економската либерализација. За таков сооднос, реално гледано, ќе може да стане збор во поблиска или во подалечна иднина во која се остварува кривката демократија на политички план и забрзан стопански развој, со почитување на потребен степен на стабилност на економски план. Суштински гледано, меѓузависноста на демократијата и економските реформи, односно економскиот развој во фазата на транзиција добива нова содржина и квалитет. Зависноста меѓу демократијата и економијата станува сè поголема затоа што не може да се остварува стопански развој без во исто време да има демократска консолидација. Исто така, не може да се зборува за демократска стабилизација без оглед на успехот во економското заздравување и влегување во фаза на забрзан стопански растеж. Во прашање е само по кој пат треба земјите во транзиција да поминат, со цел да се остварува потребниот сооднос меѓу демократијата и економската стабилизација.

Досегашната практика во земјите во транзиција упатува на тоа дека во остварувањето на демократските процеси побрзо се остваруваат позитивни резултати; побрзо се насочува процесот на демократска консолидација, бидејќи се создадени услови за формирање демократски институции: повеќепартиски систем, слободни избори, избирање парламент, формирање влада врз база на парламентарно мнозинство итн. За разлика од процесите на демократската консолидација во земјите во транзиција процесите на економските реформи имаат сосема поинакви правци и димензии.

Економските реформи, пред сè, економската либерализација се остваруваат побавно, со подолготрајни последици. Економската консолидација и либерализација им овозможуваат на мала група луѓе од власта и пошироко да се здобијат со профит, да се збогатат и да се создаде економска покрај политичка моќ. При објективна а не субјективна економска консолидација и либерализација тоа не би можело да се остварува. За жал, историското искуство упатува на тоа дека при менувањето на карактерот и видот на сопственост, речиси секогаш доаѓа до паупериза-

Тихомир ЈОВАНОВСКИ

“
*Sekojst at i ~en
pri st ap kon
ekonomi jat a zna ~i
nejzi no unazaduvawe,
so t e ě ki ekonomski ,
soci jal ni duri i
pol i t i ~ki posl edi ci*
”

ција на едни и богатење на други во општеството. Тоа се остварува повеќе од десеттина години во земјите во транзиција. Причина за тоа, според наше мислење, се: прекратувањето на субвенциите, зголемувањето на даноците, усогласувањето на буџетот нагоре, голем број претпријатија пропаѓаат и се затвораат, многу работници се на улица без работа, платите се замрз-

нуваат и одат надолу, се намалува производството, расте увозот, се зголемува степенот на инозадолженост на земјата, се менува социјалната структура на населението, во социјалната пирамида средниот слој се топи и преминува во слојот на сиромашни, се зголемуваат економската, финансиската и социјалната сигурност и стабилност итн. Сè тоа може да биде со-

ЕКОНОМИЈА И ДЕМОКР

лидна економска и социјална основа за појава на политичка нестабилност, изразена низ социјални работнички штрајкови и националистички бунтови. Исто така, сè тоа може да предизвика радикално да се намалува расположението на граѓаните и тоа се одвива во неколку фази од почетокот како еуфорија, разочарување, резигнација и на крај прифаќање. Ако се одолговлекува во остварувањето на процесите на транзиција и се прават крупни грешки, со кои се одложува остварувањето на реформите, тогаш се доаѓа до изрази на лутење, протести, побуни и одбивност кон властите и кон системот на реформи. Ако се појде од тоа дека процесот на демократија и економија, сфатени како процеси на демократска консолидација и еко-

ку и процесот на транзиција.

Во поголем број земји во транзиција наместо динамика во стопанствата на тие земји се остварува статика дури и назадување. Тоа не може а да не влијае негативно на остварувањето на економската транзиција, во создавањето слободен пазар (економска либерализација) и во остварувањето на процесот на демократска консолидација. Во такви услови логично се поставува прашањето: дали ќе бидат во состојба тие земји во транзиција да ги остварат основните премиси во областа на економијата и на демократијата, да ги надминат сите тешкотии детерминирани од транзиционата рецесија? Според наше мислење, одговорот би можел да биде позитивен, но и негативен. Сепак, ако земја

години) се остварува ниска просечна стапка на стопански развој, која се остварува во цик-цак движење. Таа стапка на стопански растеж е недоволна за остварување на сите други цели во националната економија, кои се базираат и се детерминирани од нивото и од динамиката на стопанскиот развој. Станува збор за недоволно домашно производство кое ќе ги задоволи домашните потреби и затоа се остваруваат и релативно високи стапки на инфлација, со оглед на нивото и динамиката на стопанскиот растеж. Покрај тоа, динамиката на развојот не е во состојба да ја зголеми стапката на вработеност, пред сè, на младите генерации.

Неадекватниот процес на трансформација (приватизација) на капиталот придонесе вредноста на претпријатијата да се намали, поголем број од нив да се ликвидираат или да се продадат по багателни цени и вработените во нив да останат на улица. Со тоа се намали куповната сила во земјата (вкупната побарувачка на стоки и на услуги), со што уште повеќе се влијаеше на намалување на производството, а со тоа и на вкупната понуда на стоки и услуги. Домашниот бруто производ на крајот на 2002 година е за околу 25 отсто помал во однос на 1998 година. Бројот на невработените е помал од бројот на вкупно вработените. Речиси секој четврти граѓанин е со социјален статус, со тенденција за натамошно зголемување. Бројот на пензионерите ненормално расте и сè помал е односот на вкупно вработените во однос на вкупно пензионирани граѓани. Неадекватно и непотребно се зголемува бројот на вработени, кои се алиментираат од буџетот. Нивото и динамиката на инвестирање се недоволни. Тоа се однесува и на странското инвестирање во земјата. Политиката на девизиот курс на денарот е статична со сите негативни последици, пред сè, со зголемување на увозот, во континуитет создавање дефицит во билансот на плаќање и релативно висока стапка на домашна и надворешна неликвидност. До неодамна се остваруваше перманентно рестриктивна монетарна политика и политика на висока есконтна стапка и високи каматни стапки. Во такви економски и социјални услови се создаваат услови за сè поизразита економска и социјална нестабилност и несигурност. Со тоа речиси и не постојат услови за остварување економска либерализација и економска и социјална релаксираност во националната економија. Во земјата, во подолг период постои доминација на политиката во однос на економијата. Единствено во предизборните кампањи се упатува на ветувања за решавање на економските прашања. Речиси во сите програми на досегашните влади во основа има политички пристап со минимален осврт на економските прашања. Од таму, колку и да постои желба за остварување процеси на демократска консолидација и на поразвиени форми на демократија, постоечкиот економски и социјален амбиент не е погоден за тоа. Ако нивото на демократијата е детерминирано со нивото на стопанскиот развој и обратно, таа детерминираност е на ниско ниво.

ВО СЕКОЈА ЗЕМЈА ВО ТРАНЗИЦИЈА, СПОРЕД ДОСЕГАШНОТО ИСКУСТВО, ВО КОЈА ПРИМАТ ИМААТ ПОЛИТИКАТА И ВИСОКИТЕ ПОЛИТИЧКИ ЦЕЛИ, ВО КОЈА ЕКОНОМИЈАТА Е ТУРНАТА ВО НЕКОЈ КОШ, НЕ СЕ ОСТВАРУВАЛЕ ДИНАМИЧЕН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ И ЕКОНОМСКА ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА, А СО ТОА И ПРОЦЕС НА ДЕМОКРАТСКА КОНСОЛИДАЦИЈА.

АТИЈА ВО ТРАНЗИЦИЈА

номски развој (економска консолидација) се две паралелни, но истовремено и неизбежни цели, вкупниот модел, поточно националната стратегија на земјата во основа треба да биде фокусирана на тие две цели како единствен процес. Национална економија и држава која успеала во процесите на транзиција да го зачува средниот слој во социјалната пирамида има услови успешно да го заврши процесот на транзиција. Средниот слој или средната класа се смета за основен двигател и носител на забрзаниот економски развој и демократската стабилизација. Општеството во кое доминира средната класа е погодно тло за развој на демократијата и може ефикасно да остварува стопански развој и реформи. Сметаме дека во секоја земја во транзиција треба да се избере модел за остварување на процесите на демократска консолидација и на економски развој и либерализација, кој ќе го зачува средниот слој во социјалната пирамида. Сметаме дека тоа ќе може да се остварува по пат на адекватна развојна политика, социјална политика, даночна политика, политика на развој на мали и на средни претпријатија, политика на вработување, создавање солиден систем на образование итн. Ова сознание ќе мора да се почитува, бидејќи може националната економија да доаѓа во сè поголема поларизација на богати и сиромашни и доколку таа поларизација би се задржала подолго време, тогаш би настала состојба кога во прашање би биле доведени не само демократската консолидација и економското заздравување, ту-

во транзиција конципира навреме долгорочна развојна стратегија, ако конципира макроекономска политика, која ќе создава услови за динамичен стопански развој со потребно ниво на стабилност, сметаме дека ќе ги пребродува во динамичен од тешкотите во економијата и во социјалната сфера и тоа ќе претставува солидна основа и поткрепа за остварување на процесите на демократска консолидација. Истовремено, политичкиот и социјалниот систем и политика ќе мораат да соодветствуваат, да го поддржуваат динамичкиот економски развој, создавањето динамичка економија. Не смее да се дозволи неостварување на динамичкиот пристап во економијата заради давање примат на политиката, политичките цели и остварување на некоја квази демократија, без економска основа. Во секоја земја во транзиција, според досегашното искуство, во која примат имаат политиката и високите политички цели, во која економијата е турната во некој кош, со тоа не се остварувал динамичен економски развој и економска либерализација, а и процесот на демократска консолидација.

Во Македонија, како земја во развој, во транзиција се остваруваат речиси сите позитивности и негативности, кои ги има во другите земји во развој, кои се и земји во транзиција, особено во соседните земји на Балканот. Поради тоа, сè што зборуваме за земјите во развој, односно за земјите во транзиција *mutatis mutandis* се однесува и за Македонија. Имено, во Македонија, во подолг период (повеќе од 15